

Gemengde huwelijken toleranter?

Bachelorscriptie Sociologie
Erasmus Universiteit Rotterdam
December 2006

Joram de Does (279466) en Barbara Graaf (282128)
1^e lezer : Dick Houtman
2^e lezer : Peter Achterberg

Voorwoord

In het kader van onze bacheloropleiding sociologie hebben wij, Joram de Does en Barbara Graaf, deze bachelorscriptie geschreven. We hebben met veel interesse aan deze scriptie gewerkt en er veel van geleerd. Tevens bedanken wij onze begeleider, Dick Houtman, voor zijn nuttige tips en zijn tijd.

December 2006,

Joram de Does en Barbara Graaf

Inhoudsopgave

	<i>Voorwoord</i>	2
1.	<i>Inleiding</i>	4
2.	<i>Probleemstelling</i>	6
	2.1. Maatschappelijke relevantie	6
	2.2. Vraagstelling	6
	2.2.1 Definitie van tolerantie	7
3.	<i>Theoretische onderbouwing en hypothesen</i>	8
	3.1. Inleiding	8
	3.2. Sociale sluiting	9
	3.3. Van sociale sluiting naar tolerantie binnen huwelijken	10
	3.4. Onderzoek refererend aan sociale sluiting	11
	3.5. Definitie van het gemengde huwelijk	15
	3.6. Etniciteit	18
	3.7. Leeftijdsverschillen	21
	3.8. Opleidingsniveau	22
5.	<i>Data en Operationalisering</i>	24
	5.1. Wat is tolerantie?	24
	5.2. Het meten van etniciteit	27
	5.3. Het meten van leeftijdsverschillen	30
	5.4. Het meten van opleidingsniveau	32
6.	<i>Resultaten</i>	34
	6.1. Uitkomsten etniciteit	34
	6.2. Uitkomsten opleiding	38
	6.3. Uitkomsten leeftijd	41
7.	<i>Conclusie</i>	42
8.	<i>Literatuurlijst</i>	45

1. Inleiding

In deze scriptie wordt het verband onderzocht tussen tolerantie in gemengde huwelijken. In onze scriptie zal naar voren komen dat bestaande onderzoeken uitgaan van de veronderstelling dat de partners in een gemengd huwelijk toleranter zijn dan de partners in een homogeen huwelijk (Kalmijn 1998, Stevens & Schoen 1988, Williams, Nunn & Peter 1976). De theorie die achter deze veronderstelling ligt is de theorie van Weber van sociale sluiting. Dit houdt in het kort in dat groepen zich voor elkaar sluiten om hun levens- en overlevingskansen te optimaliseren. Mensen van de ene groep sluiten buitenstaanders uit. Hierdoor zal een huwelijk tussen partners, die uit verschillende groepen in de maatschappij komen, minder snel of niet geaccepteerd worden door de mensen om hen heen. Hierdoor wordt verondersteld dat de twee partners die gemengd trouwen, dus buiten hun eigen groep trouwen, toleranter zullen zijn dan partners die niet-gemengd trouwen ofwel binnen hun eigen groep trouwen.

Tolerantie zien wij als het ´anderen het recht geven anders te denken door de neiging te onderdrukken om anderen te onderdrukken, als ze anders dan ons denken en op die manier verschillen niet bestrijden´. In het hoofdstuk *Data en Operationalisering* zullen wij terugkomen op het meetbaar maken van dit begrip.

In deze scriptie zullen huwelijken worden onderscheiden naar etniciteit, leeftijd en opleidingsniveau. Wij zien een gemengd huwelijk in termen van deze variabelen. Een etnisch gemengd huwelijk houdt in dat de partners van elkaar verschillen naar etniciteit. Een gemengd huwelijk naar opleidingsniveau houdt in dat de partners van elkaar verschillen naar opleiding en een gemengd huwelijk naar leeftijd houdt in dat de partners binnen het huwelijk verschillen in leeftijd.

Daarnaast zullen we in dit onderzoek een scheiding maken in gemengde huwelijken. Wij onderscheiden een traditioneel gemengd huwelijk en een modern gemengd huwelijk. Dit onderscheid maken wij op basis van de sociale uitwisselingstheorie van De Heer (1963). De machtsbalans in een huwelijk wordt volgens De Heer bepaald door het aantal hulpbronnen dat iemand meer tot zijn beschikking heeft dan de partner binnen het huwelijk. Een traditioneel gemengd huwelijk is dan een huwelijk waarbij de man over meer hulpbronnen beschikt dan de vrouw. Een modern gemengd huwelijk is een huwelijk waarbij de vrouw over meer hulpbronnen beschikt dan de man. De verwachting is dat partners in een modern gemengd huwelijk toleranter zijn dan in een traditioneel gemengd huwelijk.

Het bovenstaande heeft als gevolg dat we naast de opvattingen van de partners samen in het huwelijk, ook de opvattingen van alleen de mannen en alleen de vrouwen zullen meenemen in het onderzoek. Dit komt doordat in een modern gemengd huwelijk de man niet alleen groepsgrenzen overschrijdt, maar ook macht inlevert naar zijn vrouw toe binnen het huwelijk. Hij is daarbij afhankelijker van zijn vrouw. De mannen zullen dan toleranter zijn dan de vrouwen, binnen het moderne gemengde huwelijk.

2. Probleemstelling

We willen hier bespreken welke maatschappelijke bijdrage deze scriptie levert om daarna de onderzoeksvraag te bespreken.

2.1 Maatschappelijke relevantie

De laatste jaren speelt tolerantie in onze samenleving een belangrijke rol. Door acceptatie en begrip voor elkaars verschillen, zou heel wat leed voorkomen kunnen worden. Het is dus maatschappelijk gezien interessant om te kijken hoe tolerantie en acceptatie versterkt kunnen worden. Als blijkt dat in een bepaalde huwelijksvorm deze tolerantie, deze acceptatie, groter is, dan zal gekeken moeten worden hoe dit in zijn werk gaat en hier lering uit getrokken moeten worden. Volgens Stouffer kan een vrije samenleving alleen bestaan als mensen bereid zijn elkaar te accepteren als volwaardig mens (Stouffer 1955).

2.2. Vraagstelling

Zoals al eerder vermeld, willen wij verder onderzoeken of een gemengd huwelijk wel staat voor meer tolerantie. Op basis van deze vraag komen wij tot de volgende onderzoeksvraag:

Zijn de mensen in een gemengd huwelijk toleranter ten opzichte van de medemens, in de zin van aanvaarding van elkaars verschillen, relativering van groepsgrenzen en het respecteren van eenieders opvattingen, dan de mensen binnen een niet gemengd huwelijk?

Om deze onderzoeksvraag beter te begrijpen is het belangrijk eerst een aantal begrippen te verduidelijken. Hoe we deze begrippen gaan meten volgt later in onze scriptie bij het hoofdstuk operationalisering.

2.2.1. Definitie van tolerantie

Voor onze definitie van tolerantie maken we gebruik van bestaande definities. Zo zegt Schuyt: 'Ik zou de kern van het tolerantiebepgrip dan ook willen zoeken in het bewust onderdrukken van de eigen neiging om anderen te onderdrukken, wanneer die het niet met ons eens zijn of zich in onze ogen verkeerd gedragen' (1997: 170).

De tweede definitie van tolerantie die we meenemen voor onze uiteindelijke definitie is die van Stouffer.

'Stouffer's departure from previous theories lies primarily in his notion that tolerance arises not simply out of a need to tolerate others because of the interdependence of the division of labour (cf. Durkheim) or out of self-protection from too much contrast (cf. Simmel; Wirth), but through recognizing that a free society cannot exist unless one is willing to accept the rights of others to think and behave differently' (Williams, Nunn, Peter 1976: 395).

De definitie van tolerantie die in deze studie wordt toegepast, luidt: 'anderen het recht geven anders te denken door de neiging te onderdrukken om anderen te onderdrukken als ze anders dan ons denken en op die manier verschillen niet bestrijden'.

3. Theoretische onderbouwing en hypothesen

3.1. Inleiding

Met betrekking tot het thema gemengde huwelijken worden vele onderzoeken verricht en vele onderzoeksvragen beantwoord (Kalmijn 1993, Hondius 1999, Sixma & Ultee 1983, Smits 1996, Barron 1951). Het meeste onderzoek gaat over het gemengde huwelijk met verschillende etniciteiten of religies. Daarnaast wordt er onderzoek gedaan naar verschillen in leeftijden, opleidingsniveaus en inkomen bij huwelijken. In deze onderzoeken worden vaak specifieke vragen gesteld. Deze gaan vaak over de samenhang tussen de status van partners en het gemengde huwelijk (Kalmijn 1993) of over patronen die te vinden zijn in het gemengd huwen van mensen (Liang & Ito 1999). Het onderzoek dat tegenwoordig gedaan wordt, gaat meestal over de vraag *Waarom trouwen mensen gemengd?* (Kalmijn 1993,1998; Liang & Ito 1999; Stevens & Schoen 1988) waar dan geprobeerd wordt om te verklaren aan de hand van verschillende theorieën waarom mensen gemengd huwen.

Maar bij het beantwoorden van dit soort vragen is er nog een vraag belangrijker wat betreft relevantie: *Waarom is het belangrijk dat we dit onderwerp gaan onderzoeken?* Tevens is belangrijk: *Wat betekent het voor de maatschappij dat mensen gemengd trouwen?* Het onderzoek dat wij tegenkomen op het vlak van gemengde huwelijken beantwoordt deze vragen vaak niet meer. Het lijkt erop dat over deze vraag niet meer wordt nagedacht en dat er voor het beantwoorden van deze vraag wordt teruggewezen naar eerdere onderzoeken. Om te kijken naar de oorspronkelijke relevantie van onderzoek naar gemengde huwelijken moeten we een aardig eindje terug in de tijd. Hiervoor moeten we beginnen bij het idee van sociale sluiting van Max Weber.

3.2. Sociale sluiting

Aan de hand van het boek *Over klassen, standen en partijen* van Benschop (1987), een vertaald werk van Weber, zullen we de theorie van Weber uiteenzetten over *sociale sluiting*.

De theorie van Weber over sociale sluiting is gebaseerd op wel of niet beschikken van belangrijke maatschappelijke bronnen. Anders gezegd; de ongelijke verdeling van maatschappelijk belangrijke bronnen. Weber's centrale notie is 'de existentiële strijd van menselijke individuen of sociale typen om levens- of overlevingskansen' (Benschop 1978; 15). Die strijd om levens- of overlevingskansen houdt in dat mensen proberen om deze kansen van anderen weg te kapen en dus elkaars concurrenten zijn. Dit mondt uit in de monopolisering van de levenskansen waarbij de ene groep, die het monopolie heeft, de andere groep probeert uit te sluiten. Hierdoor ontstaat er een ongelijke verdeling van levenskansen. Dit heeft tot gevolg dat er een tweedeling in de samenleving ontstaat tussen de groepen die de levenskansen bezitten en die groepen die deze niet bezitten. Sociale sluiting houdt dan het beperken van de levenskansen in evenals het verwerven van levenskansen die daarna weer beperkt worden voor buitenstaanders. De levenskansen ofwel de kansen waarover gestreden wordt zijn bij Weber erg breed gedefinieerd. Hierbij gaat het om economische kansen, sociale relaties, seksuele kansen, politieke machtskansen en prestige kansen.

Weber heeft de vraag van wie er te maken heeft met sociale uitsluiting kort behandeld en beantwoord. Weber kijkt hier naar hoe mensen de levenskansen kunnen bemachtigen en dus deel uitmaken van sociale uitsluiting. Op de eerste plaats komt deze bemachtiging van levenskansen al tot stand als iemand lid is van een maatschappij of gemeenschap of nog kleiner een vereniging. Als men lid is van een vereniging beschikt men automatisch over voordelen van die vereniging

die niet-leden, diegene die buitengesloten zijn, niet hebben. Dit geldt net zo goed voor een maatschappij of andere gemeenschap. Naast het lid zijn van een collectief kun je als individu beschikken over bepaalde levenskansen die anderen niet hebben. Dit kan komen door prestaties of door erfelijke kenmerken.

Bijna alle verschillen kunnen aangehaald worden om mensen buiten te sluiten en ze te beperken in hun mogelijkheden. Voornamelijk ontstaat er sociale sluiting op basis van uiterlijke verschillen. Veel voorkomende aangehaalde verschillen voor het ontstaan van sociale sluiting zijn: raciale, etnische, taalkundige of religieuze verschillen. Daarnaast worden ook verschillen in levensstijl, afkomst, geslacht en esthetische verschillen aangehaald.

3.3 Van sociale sluiting naar tolerantie binnen huwelijken

Wat heeft deze theorie precies te maken met het onderwerp gemengde huwelijken? Hoe is deze theorie op dit onderwerp toe te passen? In een huwelijk is er sprake van twee mensen die zich voor elkaar openstellen. De families van deze twee mensen komen met elkaar in aanraking; de maatschappelijke bronnen worden meestal opengesteld voor familieleden. Kortom; twee families worden met elkaar verbonden. Aangezien gemeenschappen proberen om hun eigen verworvenheden zo min mogelijk te delen met mensen die te veel van zichzelf verschillen, zullen de mensen vaker binnen de gemeenschap een partner zoeken en trouwen. Zo blijven de verworven levenskansen zo veel mogelijk binnen de eigen groep.

Volgens de theorie van Weber zouden gemengde huwelijken weinig voorkomen. Dit komt doordat in een gesloten gemeenschap de leden ervoor zullen zorgen dat mensen die erg van henzelf verschillen minder goed kunnen toetreden zodat zij exclusieve toegang hebben en behouden

tot hun eigen verworven levenskansen. Als een gemengd huwelijk dan wel voorkomt, dan wordt er verondersteld dat twee groepen niet aan sociale sluiting doen, maar dat ze open staan voor elkaar. Dit zou betekenen dat homogene huwelijken een vorm van sociale sluiting weergeven in de maatschappij, maar dat gemengde huwelijken juist een vorm van openheid weergeven in de maatschappij.

Door het gemengde huwelijk zijn twee verschillende groepen opengesteld voor elkaar. Bij een gemengd huwelijk accepteren de partners elkaar als gelijken. Dit is ook waar het huwelijk voor staat. Mensen die gemengd trouwen, trouwen dus omdat ze mensen buiten hun eigen groep, eigenlijk buitenstaanders, accepteren als gelijken. Dit betekent dat ze buiten hun eigen groep een huwelijkspartner vinden en dus dat ze volgens de theorie van sociale sluiting toleranter staan ten opzichte van anderen dan mensen die binnen hun eigen groep, of te wel homogeen trouwen.

Aangezien gemengd huwen nog steeds een vrij weinig voorkomend fenomeen is (Kok en Van Leeuwen 2005; 99), als het gaat om gemengd trouwen naar etniciteit, leeftijd en opleidingsniveau, kunnen we niet stellen dat de hele groep of gemeenschap direct toleranter tegenover de andere groep staat. Wel kan er gezegd worden dat de twee mensen die trouwen, toleranter ten opzichte van andere groepen zijn. De twee partners zijn zogezegd de koplopers die open staan voor de twee groepen.

3.4 Onderzoek refererend aan sociale sluiting

De bovenstaande theorie wordt vaak impliciet alsmede soms ook expliciet aangenomen in het onderzoek naar gemengde huwelijken. De veronderstelling dat gemengde huwelijken een vorm van openheid en acceptatie van de samenleving weergeven komt vaak terug. Niet alleen in

het wat oudere onderzoek, maar ook in recent onderzoek is deze veronderstelling nog terug te vinden. Zo schrijft Kalmijn:

Although the underlying issues are diverse, one common theme is that all traditions characterize social differentiation by describing patterns of social interaction. Building on the Weberian notion of status group closure, students have argued that interaction between social groups provides a fundamental way to describe the group boundaries that make up the social structure. Because marriage is an intimate and often long-term relationship, intermarriage or heterogamy not only reveals the existence of interaction across group boundaries, it also shows that different groups accept each other as social equals. Intermarriage can thus be regarded as an intimate link between social groups; conversely, endogamy or homogamy can be regarded as a form of group closure (1998; 396).

Kalmijn beschrijft hier dat het gemengde huwelijk weergeeft dat verschillende groepen elkaar accepteren als gelijken en dat de twee groepen daarbij dus voor elkaar open staan. In ditzelfde artikel komt ter sprake dat door het gemengde huwelijk mensen in verschillende groepen hun negatieve attitudes ten opzichte van elkaar kunnen verminderen.

Although personal interaction between groups sometimes fosters conflicts by making economic and cultural differences more apparent, if the relationship is intimate, interaction gives people an opportunity to realize the individual variety among the members of another group, and in doing so, may ultimately weaken their prejudices and stereotypes. Because intermarriage often connects the social networks of the two spouses, this applies to a range of

outgroup members and not just to the immediate partners (Kalmijn 1998; 396).

Hij zegt hier expliciet bij dat dit niet alleen geldt voor de partners. Hieruit kan geconcludeerd worden dat hij veronderstelt dat het getrouwde paar deze negatieve attitudes vaak al van tevoren niet meer heeft. Daarmee komt de achterliggende veronderstelling boven drijven dat de twee partners die gemengd trouwen toleranter zijn ten opzichte van andere groepen in de maatschappij dan partners die binnen hun eigen groep trouwen.

De veronderstelling dat de mate van gemengd huwen de openheid van de samenleving weergeeft, en mede daarmee de impliciete veronderstelling dat gemengde partners toleranter zijn ten opzichte van homogeen gehuwde partners, is niet alleen bij Kalmijn terug te vinden. Bij meerdere andere onderzoeken komt deze veronderstelling naar voren.

De Hoog, Sixma en Ultee gaan ook uit van openheid door erop te wijzen dat:

‘de partnerselectie een belangrijke indicatie kan zijn voor de mate van openheid van een samenleving. Nederland wordt door velen gezien als een open en tolerante samenleving’ (in Kok en Van Leeuwen 2005; 99).

Kok en Van Leeuwen gaan op deze stelling verder:

‘De restanten van de verzuiling zorgen bij een zeer aanzienlijk deel van de bevolking niet meer voor grenzen waarbinnen gehuwd wordt of een relatie wordt aangegaan...Het zijn de grenzen die aan de openheid van de samenleving, aan de mobiliteit en wellicht ook aan

de tolerantie beperkingen kunnen opleggen. Het zijn grenzen die kunnen bijdragen tot een verdere segmentatie van de samenleving. Met enige overdrijving kan worden gezegd dat Nederland op het eerste gezicht een open en tolerante samenleving is, maar op grond van onderzoek naar de partnerselectie kunnen hierover twijfels aanwezig zijn' (2005; 99).

Kok en Van Leeuwen beweren hiermee dat de samenleving minder open is doordat er weinig mensen trouwen buiten de eigen groepsgrenzen. Zij geven dus aan dat de samenleving nog niet zo open en tolerant is. Ze zien het trouwen buiten de groepsgrenzen als een indicator van een open en tolerante samenleving. Verder geredeneerd zou dit voor een gemengd huwelijk betekenen, dat de mensen die gemengd huwen toleranter zijn ten opzichte van mensen die homogam huwen.

Verder zijn er nog veel uitspraken over de relatie tussen gemengde huwelijken en de openheid van de verschillende groepen in de samenleving te vinden. Waarbij niet alleen in oudere onderzoeken (Marcson 1950, Davis 1941, Barron 1951) de theorie van een opener samenleving wordt aangehaald maar ook in de nieuwere onderzoeken (Dronkers & Ultee 1995; 162, Smits 1996; 1).

Zo beschrijft Smits het als volgt:

'De term sociale openheid verwijst daarbij naar de doorlaatbaarheid van de grenzen tussen sociale groepen in de samenleving. In een open samenleving bestaan er meer contacten tussen de leden van verschillende sociale groepen en vindt er meer uitwisseling van personen tussen deze groepen plaats dan in een gesloten samenleving' (1996; 53).

Bij een huwelijk hebben leden van verschillende groepen namelijk veel contact met elkaar. Hetzelfde komt naar voren in het boek *Genegenheid en Gelegenheid*: ´door patronen van partnerkeuze te beschrijven, kan dus zichtbaar gemaakt worden hoe dicht groepen bij elkaar staan´ (Kok & Van Leeuwen 2005; 105).

Duidelijk is in ieder geval dat de veronderstelling dat de partners in een gemengd huwelijk toleranter zijn ten opzichte van anderen dan partners in een homogeen huwelijk als basis wordt gebruikt van veel onderzoek. Vreemd is echter dat naar de houdbaarheid van deze veronderstelling geen onderzoek is gedaan.

Vanuit de theorie van sociale sluiting en de toepassing van deze theorie op huwelijken kunnen we de volgende algemene hypothese opstellen. De partners in een gemengd huwelijk zullen toleranter zijn ten opzichte van andere groepen in de maatschappij dan de partners in een homogeen huwelijk.

Om deze hypothese te specificeren zullen we in de volgende paragraaf het gemengde huwelijk definiëren.

3.5 Definitie van het gemengde huwelijk

In deze paragraaf komen onze drie onderzoeksvariabelen aan bod en bekijken we hoe de theorie toepasbaar is voor deze drie variabelen.

Wij zijn van mening dat de theorie van sociale sluiting niet alleen van toepassing is op het etnisch gemengde huwelijk maar ook goed van toepassing is op het gemengde huwelijk in de zin van leeftijdsverschillen en opleidingsverschillen.

In de literatuur wordt vaak als definitie van een gemengd huwelijk, een gemengd huwelijk tussen partners met verschillende etniciteiten bedoeld. In het woordenboek staat zelfs specifiek: ´gemengd huwelijk, tussen mensen van verschillend geloof of ras´. Wij hebben gekozen om verschil naar geloof weg te laten, omdat de invloed van geloof sterk is veranderd de afgelopen jaren. Nederland heeft in de afgelopen jaren te maken met een sterke secularisering. Minder mensen hangen een geloof aan en geloof heeft in grote mate haar belangrijkheid in het leven verloren. Geloof is voor veel mensen een andere rol gaan spelen in hun leven. Ook is de definitie van een gemengd geloof veranderd. Was vroeger een geloof tussen een katholiek en een protestant een gemengd huwelijk, tegenwoordig wordt dit door bijna niemand meer als gemengd beschouwd (Hondius, 1999).

De verschillen die wij in ons onderzoek gaan behandelen zullen verschillen zijn tussen etniciteit, leeftijd en opleidingsniveau.

Bij de verschillen zijn er twee duidelijke groepen te onderscheiden. Bij opleidingsniveau zijn bijna altijd de vrienden en kennissen even hoog opgeleid. Vaak spreekt men dan over dat de ontmoetingskans tussen een laag opgeleide partner en een hoogopgeleide partner klein is, omdat ze beiden elkaar niet tegenkomen doordat ze naar verschillende scholen gaan en in verschillende milieus leven. Daaruit kun je concluderen dat een laagopgeleide en een hoogopgeleide persoon in twee verschillende groepen leven. Die groepen bestaan uit verschillende kennissen, vrienden en familie. Als een hoogopgeleide persoon trouwt met een laagopgeleide persoon dan betekent dit dat ze beiden buiten hun eigen groep trouwen en volgens deze theorie toleranter zijn.

Bij leeftijd is precies hetzelfde verschil aanwezig. Ze leven in principe in een andere groep. Bij veel ontmoetingsgelegenheden gaan mensen om met mensen die ongeveer dezelfde leeftijd hebben als zij zelf.

Aangezien de theorie van sociale sluiting van twee sterk onderscheiden groepen uitgaat, waarbij de een de ander uitsluit, hebben we gekozen als onderzoeksvariabelen voor opleidingsniveau, leeftijd en etniciteit.

Etniciteit hebben we gekozen omdat deze variabele duidelijke sterke groepsgrenzen in de samenleving aanduidt. De laatste jaren worden etnische verschillen steeds meer naar voren gebracht in de media.

De variabele leeftijd en het opleidingsniveau hebben we gekozen omdat deze variabelen wel sterke groepsgrenzen aangeven, maar de verschillen in het hedendaagse leven minder snel als problematisch worden gezien. Een uitkomst van onderzoek naar huwelijken is dat mensen veelal trouwen met partners met gelijk opleidingsniveau (Van Berkel 1997, 165). Voor wat betreft leeftijd is het in huwelijken gebruikelijk dat vrouwen trouwen met mannen die ongeveer twee tot drie jaar ouder zijn. 'Traditionally, women are expected to marry men who are at least 2 or 3 years older; it is more or less the social norm that husbands should be older than their wives' (Tzeng 1992; 611). Het feit dat bijna alle mensen homogeen trouwen, ofwel een partner trouwen met gelijk opleidingsniveau en een gelijke leeftijd, zegt dat gemengd trouwen, met een partner die geen gelijk opleidingsniveau en leeftijd heeft, een grens overschrijdt.

De hypothese dat partners binnen een gemengd huwelijk toleranter zijn ten opzichte van anderen dan binnen een homogeen huwelijk kan nu gespecificeerd worden naar de verschillende onderzoeksvariabelen.

Deze hypothesen zien er toegepast op de afzonderlijke onderzoeksvariabelen als volgt uit:

-1 De partners binnen een gemengd huwelijk, met verschillende etnische achtergronden, zijn toleranter ten opzichte van anderen dan de partners binnen een homogeen huwelijk.

-2 De partners binnen een gemengd huwelijk, met verschillende opleidingsniveaus, zijn toleranter ten opzichte van anderen dan de partners binnen een homogeen huwelijk.

-3 De partners binnen een gemengd huwelijk, met verschillende leeftijden, zijn toleranter ten opzichte van anderen dan de partners binnen een homogeen huwelijk.

Deze drie hypothesen zullen we later toetsen. Eerst zullen we per onderzoeksvariabele de inzichten uit eerder onderzoek, die relevant voor ons zijn, behandelen.

3.6. Etniciteit

Voor etniciteit zijn er de volgende inzichten gevonden. Uit onderzoek blijkt:

‘Het zijn vooral de migranten die recent zijn gekomen (vanaf 1985) die met Nederlanders trouwen. Dit zou erop kunnen wijzen dat recentere migranten, die deel hebben gehad aan de in de herkomstlanden plaatsvindende veranderingen en daardoor een meer moderne achtergrond hebben, minder belemmering voelen om met een Nederlander te trouwen’ (Kok & van Leeuwen 2005; 122 - 123)

Opvallend is dat op het punt van tolerantie en de openheid van de samenleving de eerder geciteerde Kok en Van Leeuwen zichzelf tegenspreken. Eerst wordt er vermeld dat de partners binnen een gemengd huwelijk toleranter zijn dan de partners in een niet gemengd huwelijk. Later beweren ze precies het tegenovergestelde. Ze laten zien met onderzoek dat er tegenwoordig steeds meer mannen een vrouw

zoeken uit Oost-Europa, Azië en Zuid-Amerika, omdat deze vrouwen volgamer zijn. 'Het zijn mannen die niets van de emancipatie willen weten en daarom menen hun huwelijksgeluk heel ver te moeten zoeken. Zij verruimen hun keuze, omdat hun opvattingen over gewijzigde rolpatronen beperkt zijn.' (Kok & Van Leeuwen; 97). Deze mannen kiezen dus juist een partner uit het buitenland, omdat ze niet opener zijn geworden en niet toleranter. Ze willen dat de rolpatronen zoals ze waren behouden blijven.

Het begrip macht, is een belangrijk begrip bij het begrijpen van het huwelijk en de tolerantie van de partners.

Volgens de sociale uitwisselingstheorie van De Heer (1963) hangt macht in het huwelijk af van 'de relatieve waarde die binnen en buiten het huwelijk voor man en vrouw beschikbaar zijn...een gehuwde vrouw bijvoorbeeld, die over weinig hulpbronnen beschikt en die zich realiseert dat alternatieven voor het huwelijk in geringe mate aanwezig zijn, is geneigd aan haar man meer macht toe te kennen dan een vrouw die over meer alternatieven buiten het huwelijk beschikt' (in Komter 1985; 23).

Vanuit deze theorie willen wij een onderscheid maken binnen gemengde huwelijken tussen een traditioneel gemengd huwelijk en een modern gemengd huwelijk.

Dit betekent naar onze mening voor etniciteit dat als een niet-westerse allochtone man een westerse autochtone vrouw trouwt, dit huwelijk voor meer tolerantie staat dan een huwelijk tussen een niet-westerse allochtone man en een niet-westerse allochtone vrouw. Dit komt doordat de allochtone man in mindere mate macht heeft over een autochtone vrouw; de vrouw kent in haar eigen land de gebruiken, heeft een eigen vriendenclub en kennissenkring.

Kortom de westerse autochtone vrouw beschikt over meer hulpbronnen en middelen in het huwelijk met een allochtone man, dus over meer

macht dan een niet-westerse allochtone vrouw. Een niet-westerse allochtone vrouw zou meer afhankelijk zijn van de hulpbronnen van de man.

Vanuit het inzicht dat een gemengd huwelijk kan staan voor zowel intolerantie als tolerantie en dat dit wordt bepaald door de machtsverdeling tussen de man en de vrouw, willen wij een onderscheid maken tussen een traditioneel en een modern gemengd huwelijk. Een traditioneel gemengd huwelijk staat dan voor een huwelijk waar de man meer hulpbronnen bezit dan de vrouw. Een modern gemengd huwelijk is een huwelijk waar de man minder hulpbronnen bezit dan de vrouw.

Voor etniciteit betekent dit dat een traditioneel gemengd huwelijk een huwelijk is tussen een autochtone man en een allochtone vrouw. Een modern huwelijk bestaat dan uit een autochtone vrouw en een allochtone man.

Hierdoor verwachten wij dat de partners in een modern gemengd huwelijk toleranter zijn dan de partners in een traditioneel gemengd huwelijk. Dit is tevens onze hypothese voor etniciteit;

-4 De partners binnen een modern gemengd huwelijk, waarbij de man een niet-westerse afkomst heeft en de vrouw een westerse afkomst heeft, zijn toleranter dan binnen een traditioneel gemengd huwelijk, waarbij de man een westerse afkomst heeft en de vrouw een niet-westerse afkomst.

Om deze hypothese goed te kunnen toetsen is het nodig om een derde onderscheid te maken. Naast het onderscheid tussen een modern en een traditioneel gemengd huwelijk is het nodig om niet alleen te kijken naar de opvattingen van de man en vrouw in het huwelijk samen, maar ook los van elkaar. De verwachting is juist dat de mannen in een modern huwelijk toleranter zullen zijn door niet alleen het overschrijden van de

etnische groepsgrenzen maar ook door het inleveren van macht in het huwelijk. De mannen zullen hiermee het verschil verklaren tussen een traditioneel gemengd huwelijk en een modern gemengd huwelijk. Bij een traditioneel gemengd huwelijk is een westerse man getrouwd met een niet-westerse vrouw. Bij dit type huwelijk zullen mannen en vrouwen niet verschillen in tolerantie.

Deze scheiding tussen een modern huwelijk en een traditioneel huwelijk en de splitsing in de opvattingen van beide partners, mannen en vrouwen, zullen we ook toepassen op de analyse van partners binnen gemengde huwelijken gebaseerd op verschillen in leeftijd en opleidingsniveau.

3.7. Leeftijdsverschillen

Over verschil in leeftijd tussen partners is niet zo veel literatuur te vinden. Algemeen bekend is dat vrouwen trouwen met een man die gemiddeld twee jaar ouder is (Tzeng 1992; 611). Eén van de weinige teksten die hierover te vinden zijn, hebben we gevonden in het boek *Genegenheid en gelegenheid: Twee eeuwen partnerkeuze en huwelijk*. Hierin staat: 'Mannen kunnen het zich veroorloven, zonder last te hebben van roddel en achterklap, om verliefd te worden op een veel jongere vrouw. Van zijn omgeving kan hij hiervoor zelfs waardering ontvangen. Een vrouw die een relatie aangaat met een veel jongere man kan, ook in deze tijd van emancipatie, op maatschappelijk verzet en weerstand stuiten' (Kok & Van Leeuwen 2005; 94). Een oudere man wordt dus wel geaccepteerd, en zo'n huwelijk kan dan als meer traditioneel gezien worden. De samenleving staat er niet voor open dat een vrouw degene is die veel ouder is dan de man. De partners die deze vorm van huwelijk ingaan, hebben meer weerstand moeten overwinnen en staan toleranter naar elkaar.

Via de sociale uitwisselingstheorie van De Heer (1963) zou gezegd kunnen worden dat degene die ouder is over meer hulpmiddelen beschikt. De oudere partner in het huwelijk heeft meer levenservaring en zal over meer macht beschikken dan de jongere partner. De jongere partner zal daarbij meer macht moeten afstaan in het huwelijk. Dat betekent dat deze persoon bij zijn partnerkeuze meer moet opgeven dan bij een homogeen huwelijk. Er kan verwacht worden dat binnen het huwelijk de jongere partner toleranter is dan de oudere partner.

Het voorgaande heeft als consequentie dat we in onze analyse betreffende leeftijd de opvattingen van alleen de mannen en alleen de vrouwen mee zullen nemen.

De hypothese van leeftijd ziet er als volgt uit:

-5 De partners binnen een modern gemengd huwelijk, waarbij de vrouw een hogere leeftijd heeft dan de man, zijn toleranter dan binnen een traditioneel gemengd huwelijk, waarbij de vrouw een lagere leeftijd heeft dan de man.

3.8. Opleidingsniveau

Het gangbare patroon dat terug te vinden is in de meeste huwelijken is dat de partners hetzelfde opleidingsniveau hebben. De Hoog (1982) geeft aan dat ook nu nog te constateren valt dat (huwelijks)partners in veel gevallen vergelijkbare culturele en sociale achtergronden hebben.

‘Als men zich beperkt tot het genoten onderwijs zouden huwelijken of samenlevingsverbanden, waarbij partners hetzelfde onderwijsniveau hebben, eerder regel dan uitzondering zijn. Indien bij alle huwelijken en ‘relaties’ het onderwijsniveau van de partners overeenstemt, zou men kunnen spreken van op dit punt volledig van elkaar afgesloten deelmarkten van de totale huwelijksmarkt.

Zou daarentegen alleen het toeval bepalen wie met wie trouwt of samenwoont, dan is er sprake van één, volledig open, huwelijksmarkt' (Sixma, Ultee 1983; 110-111).

Volgens de definitie van Sixma en Ultee kan men spreken van een homogeen huwelijk als beide partners nagenoeg hetzelfde opleidingsniveau hebben gevolgd. Als het opleidingsniveau verschilt in een huwelijk zou dit een heterogeen huwelijk zijn.

De sociale uitwisselingstheorie van De Heer (1963) is ook toepasbaar op opleidingsniveau. Als een hoogopgeleide man met een laagopgeleide vrouw trouwt dan is de verwachting volgens deze theorie dat zij minder tolerant zijn dan als een hoogopgeleide vrouw met een laagopgeleide man trouwt. Dit komt doordat een hoogopgeleide vrouw over meer hulpbronnen beschikt. De machtsbalans binnen het huwelijk ligt daardoor meer bij de vrouw. Daarnaast is een gangbaar patroon van een hoger opgeleide man in het huwelijk doorbroken. Een huwelijk waarbij de vrouw veel hoger opgeleid is dan de man noemen we een modern gemengd huwelijk. Een huwelijk waarbij de man veel hoger is opgeleid dan de vrouw noemen we een traditioneel huwelijk.

-6 De partners binnen een modern gemengd huwelijk, waarbij de vrouw een veel hoger opleidingsniveau heeft dan de man, zijn toleranter dan binnen een traditioneel gemengd huwelijk, waarbij de vrouw een veel lager opleidingsniveau heeft dan de man.

Verder zullen we bij opleidingsniveau net als bij etniciteit en leeftijd kijken naar de verschillen in opvattingen van alleen de mannen en alleen de vrouwen naast de verschillen van de partners.

5. Data en operationalisering

Wij maken gebruik van het databestand met de titel: 'Familie – enquête Nederlandse Bevolking 1992 – 1993'. Het is een databestand dat informatie bevat over sociaal-economische achtergronden van de familie. De data is verzameld van 1992 tot 1993 op basis van een random steekproef onder 21- tot 64 jarigen. De hoofdonderzoekers zijn W.C. Ultee en H.B.G. Ganzeboom van de afdeling sociologie op de universiteit van Nijmegen. Dit bestand bevat afzonderlijke respondenten uit gezinnen. Elk gezinslid is dus afzonderlijk geïnterviewd. Grotendeels zijn dezelfde vragen aan ze voorgelegd. De partners kunnen hierdoor naast elkaar worden gelegd. In totaal zijn er enquêtes bij 800 gezinnen afgelegd. Voor de analyse maken wij gebruik van SPSS.

In dit hoofdstuk zullen we laten zien hoe we in ons databestand een aantal begrippen meetbaar gaan maken om analyses mogelijk te maken.

5.1. Wat is tolerantie?

Als eerste zal er duidelijk moeten worden gemaakt hoe het begrip 'tolerantie' gemeten gaat worden om vervolgens per deelvraag duidelijk te maken hoe deze wordt beantwoord.

Om tolerantie te meten hebben we een schaal gemaakt. Deze is gemaakt aan de hand van de vragen die in de vragenlijst stonden over rolopvattingen van mannen en vrouwen. Deze heeft betrekking op onderdrukking, een onderdeel van tolerantie zoals besproken in het hoofdstuk over de probleemstelling. De opvattingen staan voor ongelijkheid tussen mannen en vrouwen, het idee dat de vrouw onderdanig hoort te zijn aan de man en dat ze ondergeschikt is aan de man. Wij zijn van mening dat iemand die het hier mee eens is, intolerant is. Dit duidt namelijk op onderdrukking van de vrouw. Iemand die tolerant is, accepteert de ander als gelijke. Iemand die het eens is met de

stellingen geeft aan dat de vrouw niet gelijk is aan de man, maar minderwaardig is aan de man. Wij hebben voor deze opvattingen gekozen, omdat deze opvattingen duidelijk een vorm van tolerantie binnen het huwelijk weergeven.

Wij hebben zeven vragen in onze schaal opgenomen rond rolopvattingen. Bij de beantwoording van deze vragen kon men kiezen uit de volgende mogelijkheden:

- 1: helemaal niet mee eens
- 2: niet mee eens
- 3: niet eens/ niet oneens
- 4: mee eens
- 5: helemaal mee eens

Hoe hogere score een respondent op de schaal heeft, hoe traditioneler diegene tegenover de rollenverdeling tussen mannen en vrouwen staat. Hoe lager de score van de respondent op de schaal is, hoe liberaler diegene tegenover de rollenverdeling tussen mannen en vrouwen staat.

We hebben deze vragen in een factoranalyse verwerkt. In de tabel hieronder worden de factorladingen van de vragen weergegeven:

Tabel 1: factorladingen bij de vragen naar rolopvattingen.

Vraag:	Factor- lading:	N man	% man	N vrouw	% vrouw
1. "Voor het opvoeden van kleine kinderen is de vrouw geschikter dan de man"	0.577	703	88.9	758	95.3
2. "Als een man ernstige bezwaren maakt als zijn vrouw wil gaan werken, moet een vrouw zich daarbij neerleggen"	0.667	704	89.0	760	96.1
3. "Eigenlijk moeten vrouwen met kinderen pas betaalde beroepsarbeid gaan verrichten als ze zeker weten dat ze voldoende tijd voor de kinderen overhouden"	0.704	702	88.7	759	96.0
4. "Het is vanzelfsprekend dat een vrouw haar baan opgeeft als de carrière van haar man dat nodig maakt"	0.762	704	89.0	760	96.1
5. "Als een man full-time werkt is het vanzelfsprekend dat je hem niet met huishoudelijke zaken kunt belasten"	0.687	704	89.1	761	96.2
6. "Een moeder moet zorgen dat ze thuis is als de kinderen uit school komen"	0.731	704	89.0	760	96.1
7. "De vrouw kan maar beter niet gaan werken, want dat geeft toch maar problemen in het huishouden, zeker als er kinderen komen"	0.716	702	88.7	761	96.2
R ² (in %)	49.47				
Cronbach's alfa	0.825				

In de bovenstaande tabel zijn de factorladingen van de vragen te zien. Van deze zeven vragen hebben we een likert schaal gemaakt.

Om tolerantie verder meetbaar te maken, zullen we naast de opvattingen van tolerantie van de partners samen, de opvattingen van alleen de mannen en alleen de vrouwen in de analyse betrekken. De opvattingen van de partners samen zijn de gemiddelden scores van de mannen en van de vrouwen op onze schaal.

Hierna gaan we een gemengd huwelijk meetbaar maken. We moeten dus onze drie variabelen die we hierbij willen betrekken, meetbaar maken, namelijk etniciteit, leeftijd en opleidingsniveau.

5.2. Het meten van etniciteit

Bij etniciteit wordt de vraag gesteld in welk land de persoon geboren is en waar de vader en de moeder geboren zijn. Hier kon men kiezen uit de volgende antwoorden:

Tabel 2: Etniciteit mannen en vrouwen

	<i>Land</i>	<i>Frequentie mannen</i>	<i>Percentage mannen</i>	<i>Frequentie vrouwen</i>	<i>Percentage vrouwen</i>
1	Nederland	705	89.1 %	710	89.7 %
2	Indonesië, Indië, Molukken	21	2.7 %	22	2.8 %
3	Suriname	3	0.4 %	1	0.1 %
4	Nederlandse Antillen	4	0.5 %	1	0.1 %
5	Marokko	3	0.4 %	3	0.4 %
6	Turkije	4	0.5 %	4	0.5 %
7	Anders, n.l...	41	5.1 %	42	5.3 %
0	Missing	10	1.3 %	8	1.1 %
	Totaal	791	100 %	791	100 %

Tabel 2.1: Respondenten die optie zeven anders kiezen, n.l...

<i>Land</i>	<i>Frequentie</i>
Canada-VS	2
Belgie	8
Frankrijk	1
Spanje	1
Italië	1
Noorwegen	1
Oost-duitsland	1
West-duitsland	12
Nieuw-Zeeland	1
Singapore	1
Philippijnen	1
Colombia	1
Trinidad-dom.rep	3
Hongkong	2
Missing	47
Totaal	83

Hierbij maken we onderscheid tussen westerse en niet-westerse personen. Dit onderscheid maken we, omdat in de hedendaagse samenleving de verschillen tussen culturen en daarmee etniciteiten een van de grootste conflictpunten is. De groepsgrenzen tussen een westers en niet-westers persoon zijn hierbij duidelijk aanwezig door de grote culturele verschillen tussen de twee groepen. Dit gebeurt op basis van het land van herkomst van de persoon zelf, land van herkomst van de vader en die van de moeder. Als uit alle drie als land Nederland komt, heeft de persoon de Nederlandse nationaliteit, en is dus westers. Hierna keken we of iemand tot de overige westerse samenleving behoorde. In dit geval hebben mensen bij land optie 7 'anders, nl...' aangegeven. We hebben hierbij alle in het databestand voorkomende westerse landen betrokken. Dit waren de volgende landen; Duitsland, Verenigde Staten, Canada, Belgie, Spanje, Italië, Noorwegen, Nieuw-Zeeland en Frankrijk.

Deze hebben we onder de westerse nationaliteit laten vallen. De personen van de landen die niet onder deze categorieën vielen, zijn niet-westerse personen. Een ongemengd huwelijk houdt dan een huwelijk in tussen twee westerse personen of een huwelijk tussen twee niet-westerse personen. Een gemengd huwelijk houdt een huwelijk tussen een westerse en een niet-westerse persoon in.

We hebben voor deze verdeling gekozen, omdat we verwachten op basis van theorie dat een niet-westerse persoon veel verder van een westerse persoon afstaat dan een Nederlander met een westerse persoon van een ander land. De afstand tussen deze twee is veel groter. Dat is veel sterker een teken van een gemengd huwelijk.

In onze theorie hebben we al vermeld dat een homogeen huwelijk tussen twee niet-westerse personen net zo goed kan staan voor tolerantie, als de vrouw die in Nederland woont een partner uit een niet-westerse land heeft gehaald. Het bleek echter niet nodig om een onderscheid te maken tussen een homogeen huwelijk in partners met beide een westerse afkomst en partners met beide een niet-westerse afkomst. Er bleven maar acht huwelijken over tussen niet-westerse mensen in ons databestand. Deze acht huwelijken hebben we in de categorie homogene huwelijken geplaatst.

We hebben een verdeling gemaakt binnen heterogene huwelijken, om te kijken of het verschil maakt als de man de allochtoon is of de autochtoon en omgekeerd. Er blijven drie categorieën over; een homogeen huwelijk, een traditioneel gemengd huwelijk en een modern gemengd huwelijk.

De verdeling hiervan is als volgt:

Tabel 3: etniciteit huwelijk

Label	Categorie:	N	%
Homogaam	Beide niet-westerse etniciteit of beide westerse etniciteit	654	82.7
Gemengd modern	Man niet-westers, vrouw westers	67	8.4
Gemengd traditioneel	Vrouw niet-westers, man westers	63	8.0
	Missing	7	0.9
	Totaal	791	100

De zeven missing values zijn huwelijken waarbij één van beide partners de etniciteit niet hebben aangegeven. Deze zijn buiten beschouwing gelaten in de verdere analyses.

5.3. Het meten van leeftijdsverschillen

Vervolgens hebben we de variabele leeftijd geoperationaliseerd. Als eerste laten we zien hoe het databestand qua leeftijden verdeeld is:

Tabel 4: Leeftijdsgroepen mannen en vrouwen

<i>Leeftijd</i>	<i>Frequentie vrouw</i>	<i>% vrouw</i>	<i>Frequentie man</i>	<i>% man</i>
18 – 30 jaar	117	14.8	73	9.2
31 – 40 jaar	274	34.7	243	30.7
41 – 50 jaar	213	26.9	246	31.1
51 – 60 jaar	137	17.3	151	19.1
61 – 80 jaar	50	6.3	78	9.9
Totaal	791	100	791	100

Hierna hebben we bij leeftijd drie categorieën gemaakt ten aanzien van de leeftijdsverschillen tussen de partners. Bij de eerste categorie is het leeftijdsverschil nagenoeg gelijk, bij de tweede categorie is de man ouder dan de vrouw en bij de laatste categorie is de vrouw ouder dan de man.

De precieze indeling hiervan is arbitrair. We hebben gekozen voor de verdeling tussen deze drie groepen zowel op basis van de theorie als op basis van een frequentieanalyse van ons databestand. In de theorie hebben wij reeds besproken dat empirisch is vastgesteld dat de man gemiddeld twee jaar ouder is dan de vrouw. Dit is ook het traditionele patroon bij huwelijken. Vanuit deze norm hebben we de verdeling van de groep afgeleid waarbij de partners in de huwelijken een gelijk leeftijdsverschil hebben. Via een frequentieverdeling hebben we daarnaast nog de standaarddeviatie opgevraagd om deze te gebruiken voor de verdere verdeling. De standaarddeviatie is ongeveer 4. Via de theorie en de gegevens van het databestand stellen we de volgende indeling van groepen vast. Hierbij moet worden opgemerkt dat het leeftijdsverschil gemeten is aan de hand van de leeftijd van de vrouw. Als de man twee jaar ouder is dan de vrouw heeft het leeftijdsverschil in ons bestand de waarde van -2.

Tabel 5: huwelijk naar leeftijdsverschillen

<i>Label:</i>	<i>Groep:</i>	<i>Afbakening</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
Gemengd traditioneel	Man ouder dan vrouw	< -6	116	14.7
Homogaam	Gelijke leeftijd	Tussen -6 en 2	595	75.2
Gemengd modern	Vrouw ouder dan man	> 2	80	10.1
	Totaal		791	100

Bij de categorie gemengd traditioneel, geldt dat de man minstens zes jaar ouder is dan de vrouw. Dit is het gangbare patroon van de man die twee jaar ouder is plus één maal de standaarddeviatie. In ons databestand is dat de waarde van -6 of kleiner dan -6.

Bij de groep waarbij de partners gelijke leeftijd hebben, is de man niet meer dan zes jaar ouder dan de vrouw en de vrouw niet meer dan twee jaar ouder dan de man.

Bij de groep waarbij de vrouw ouder is dan de man, is de vrouw minstens twee jaar ouder dan de man.

5.4. Het meten van opleidingsniveau

Bij opleidingsniveau hebben we alleen de opleidingen meegenomen die de persoon heeft afgerond. Bij deze opleidingen hebben we gekeken welke hiervan de hoogste is. De opleidingen zijn ingedeeld in tien niveaus. Hieronder staan de tien niveaus:

Tabel 6: opleidingsniveau mannen en vrouwen

	<i>Opleidingsniveau</i>	<i>Frequentie vrouw</i>	<i>% vrouw</i>	<i>Frequentie man</i>	<i>% man</i>
1	Niet voltooid lager onderwijs, speciaal lageronderwijs, BLO, LOM	19	2.5	23	3.0
2	Lager onderwijs, basisonderwijs, VGLO, LAVO	114	14.9	85	11.2
3	Lager beroepsonderwijs, lagere technische school, nijverheidsonderwijs, huishoudschool, leerlingwezen	170	22.3	181	23.9
4	MAVO, MULO, 3 jaar HAVO, 3 jaar HBS	99	13.0	50	6.6
5	Middelbaar beroepsonderwijs	146	19.1	163	21.5
6	HAVO, MMS	43	5.6	15	2.0
7	VWO, HBS (5 jaar), gymnasium, atheneum	22	2.9	25	3.3
8	HBO, kweekschool, conservatorium, MO-acten, nieuwe stijl hogescholen	119	15.6	132	17.4
9	Wetenschappelijk onderwijs, universiteit, technische/economische hogeschool oude stijl	27	3.5	65	8.6
10	Postdoctorale opleiding (promotie, artsexamen)	5	0.7	19	2.5

Vervolgens hebben we het opleidingsverschil tussen de partners berekend door de vrouwelijke waarde van de mannelijke waarde af te halen. Op het moment dat er een positieve waarde is, is de vrouw hoger opgeleid dan de man. Op het moment dat er een negatieve waarde is, is de man hoger opgeleid dan de vrouw. Komt er nul uit, dan zijn ze even hoog opgeleid. Uit ons databestand blijkt dat de partners gemiddeld genomen weinig verschillen voor wat betreft opleiding. De standaarddeviatie is twee. Op basis hiervan hebben wij de volgende verdeling gemaakt:

Tabel 7: huwelijk naar opleiding

<i>Groep</i>	<i>Label</i>	<i>Afbakening</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
Vrouw hoger opgeleid dan man	Gemengd modern	>2	58	7.3
Gelijk opgeleid	Homogaam	Tussen -2 en 2	550	69.5
Man hoger opgeleid dan vrouw	Gemengd traditioneel	>-2	128	16.2
	Missing		55	7.0
	Totaal		791	100

6. Resultaten

In dit hoofdstuk zullen we de resultaten van de variantieanalyse met covariaten bespreken. Eerst zullen we de resultaten van de analyse van etniciteit bespreken, dan leeftijd en als laatste opleidingsniveau.

6.1. Uitkomsten etniciteit

In deze paragraaf zullen we kijken of onze analyses onze hypothesen bevestigen. Onze hypothesen die betrekking hebben op etniciteit luiden als volgt:

De partners binnen een gemengd huwelijk, met verschillende etnische achtergronden, zijn toleranter ten opzichte van anderen dan de partners binnen een homogeen huwelijk.

De partners binnen een modern gemengd huwelijk, waarbij de man een niet-westerse afkomst heeft en de vrouw een westerse afkomst heeft, zijn toleranter dan binnen een traditioneel gemengd huwelijk, waarbij de man een westerse afkomst heeft en de vrouw een niet-westerse afkomst.

Om deze twee hypothesen te toetsen hebben we twee variantenanalyses gedaan, waarbij we gecorrigeerd hebben voor opleidingsniveau, leeftijd en etniciteit.

Tabel 8 geeft weer of er verschil zit bij de partners in tolerantie tussen een homogeen huwelijk en een gemengd huwelijk. Dit heeft betrekking op onze eerste hypothese.

Voor etniciteit bleken zonder correctie de uitkomsten niet significant te zijn.

Tabel 8: Tolerantie van homogene en gemengde huwelijken naar etniciteit (gemiddelden)

	Tolerantie partners samengenomen	
	Gemengd huwelijk: eticiteit	Gemengd huwelijk: eticiteit (na correctie) ¹
Homogeen	2.712	2.728
Gemengd	2.624	2.432
ETA	0.002	0.12*
Squared		
R ²	0.001	0.340
N	669	627

Tabel 9: Tolerantie van traditioneel en modern gemengde huwelijken naar etniciteit (gemiddelden)

	Tolerantie partners samengenomen		Tolerantie van alleen de mannen		Tolerantie van alleen de vrouwen	
	Gemengd huwelijk: eticiteit	Gemengd huwelijk: eticiteit (na correctie) ¹	Gemengd huwelijk: eticiteit	Gemengd huwelijk: eticiteit (na correctie) ¹	Gemengd huwelijk: eticiteit	Gemengd huwelijk: eticiteit (na correctie) ¹
Gemengd: traditioneel	2.651	2.691	2.678	2.680	2.656	2.765
Gemengd: modern	2.598	2.483	2.672	2.589	2.545	2.407
ETA	0.001	0.006	0.000	0.001	0.004	0.011
Squared						
R ²	0.000	0.396	0.000	0.227	0.000	0.330
N	102	90	109	95	116	105

1. Gecorrigeerd (middels covariaten) voor opleidingsniveau man, opleidingsniveau vrouw, etniciteit man, etniciteit vrouw, leeftijd man en leeftijd vrouw.

*: P < 0,05

Na correctie voor de covariaten zijn de uitkomsten wel significant met een verklaarde variantie van 34%. Het gemiddelde van het gemengde huwelijk veranderde in de analyse van 2.63, van voor de correctie, naar 2.43 na de correctie met covariaten. Dit betekent dat het gelijktrekken van opleidingsniveau, leeftijd en etniciteit in de analyse er voor zorgde dat de partners in het gemengde huwelijk toleranter worden. De uitkomst van deze analyse is dat de partners in een gemengd huwelijk van etnische verschillen toleranter zijn dan de partners binnen een homogeen huwelijk.

Met de uitkomsten van de analyse in tabel 9 kunnen we onze tweede hypothese toetsen. Voor de correctie met covariaten maar ook na de correctie met deze is er geen significant verschil te vinden tussen modern gemengde huwelijken en traditioneel gemengde huwelijken. De tweede hypothese kan verworpen worden. Bij een modern gemengd huwelijk met etnische verschillen zijn de partners niet toleranter dan bij een traditioneel gemengd huwelijk. Ditzelfde geldt voor de tolerantie van alleen de vrouwen en van alleen de mannen. Hier is geen verschil in te vinden.

Tabel 10: Tolerantie van homogene en gemengde huwelijken naar opleidingsniveau (gemiddelden)

	Gemengd huwelijk: opleidingsniveau	Gemengd huwelijk opleidingsniveau (na correctie) ¹
Homogeen	2.690	2.681
Gemengd	2.667	2.701
ETA	0.000	0.000
Squared R ²	0.001	0.332
N	628	627

Tabel 11: Tolerantie van traditioneel en modern gemengde huwelijken naar opleidingsniveau (gemiddelden)

	Tolerantie partners samengenomen		Tolerantie van alleen de mannen		Tolerantie van alleen de vrouwen	
	Gemengd huwelijk: opleidingsniveau	Gemengd huwelijk: opleidingsniveau (na correctie) ¹	Gemengd huwelijk: opleidingsniveau	Gemengd huwelijk: opleidingsniveau (na correctie) ¹	Gemengd huwelijk: opleidingsniveau	Gemengd huwelijk: opleidingsniveau (na correctie) ¹
Gemengd traditioneel	2.734	2.598	2.724	2.704	2.720	2.452
Gemengd modern	2.513	2.825	2.591	2.639	2.416	2.985
ETA	0.027*	0.004	0.009	0.000	0.038*	0.015
Squared R ²	0.021*	0.256	0.003	0.112	0.033*	0.301
N	158	158	168	168	175	175

1. Gecorrigeerd (middels covariaten) voor opleidingsniveau man, opleidingsniveau vrouw, etniciteit man, etniciteit vrouw, leeftijd man en leeftijd vrouw.

*: P < 0,05

6.2. Uitkomsten opleiding

In deze paragraaf zullen we hetzelfde doen als bij etniciteit. Eerst zullen we de hypothesen vermelden en dan zullen we met onze analyses de hypothesen toetsen.

Onze hypothesen voor opleidingsniveau zijn als volgt:

De partners binnen een gemengd huwelijk, met verschillende opleidingsniveaus, zijn toleranter ten opzichte van anderen dan de partners binnen een homogeen huwelijk.

De partners binnen een modern gemengd huwelijk, waarbij de vrouw een hoger opleidingsniveau heeft dan de man, zijn toleranter dan binnen een traditioneel gemengd huwelijk, waarbij de vrouw een lager opleidingsniveau heeft dan de man.

Tabel 10 laat zien of de partners binnen een gemengd huwelijk, met verschillende opleidingsniveaus, toleranter zijn dan de partners binnen een homogeen huwelijk. De uitkomsten zijn niet significant, ook niet als er gecorrigeerd wordt voor covariaten.

Dit betekent dat er geen significant verschil is tussen een gemengd huwelijk en een homogeen huwelijk in de tolerantie van de partners, als men kijkt naar opleidingsniveau.

In tabel 11 zijn een aantal gevonden waarden significant. Voor correctie is er een significant verschil tussen de partners van modern gemengde huwelijken en traditioneel gemengde huwelijken, naar opleidingsniveau. Dit kan verklaard worden doordat vrouwen in het huwelijk veel toleranter zijn in een modern gemengd huwelijk dan de vrouwelijke partners in een traditioneel gemengd huwelijk. Desondanks wordt dit verschil niet verklaard door het type gemengd huwelijk, maar door de covariaten

leeftijd, opleidingsniveau en etniciteit. Na correctie is er geen verschil meer te vinden tussen de twee typen gemengde huwelijken. Hierdoor kan onze hypothese verworpen worden. De partners in modern gemengde huwelijken zijn niet toleranter dan de partners in traditioneel gemengde huwelijken als men kijkt naar opleidingsverschillen in huwelijken. Ditzelfde geldt evengoed voor de tolerantie van alleen de vrouwen en de tolerantie van alleen de mannen in beide typen huwelijken.

Tabel 12: Tolerantie van homogene en gemengde huwelijken naar leeftijd (gemiddelden)

	Gemengd huwelijk: leeftijd	Gemengd huwelijk leeftijd (na correctie) ¹
Homogeen	2.719	2.702
Gemengd	2.631	2.628
ETA	0.003	0.003
Squared		
R ²	0.001	0.334
N	669	627

Tabel 13: Tolerantie van modern en traditioneel gemengde huwelijken naar leeftijd (gemiddelden)

	Tolerantie partners samengenomen		Tolerantie van alleen de mannen		Tolerantie van alleen de vrouwen	
	Gemengd huwelijk: leeftijd	Gemengd huwelijk: leeftijd (na correctie) ¹	Gemengd huwelijk: leeftijd	Gemengd huwelijk: leeftijd (na correctie) ¹	Gemengd huwelijk: leeftijd	Gemengd huwelijk: leeftijd (na correctie) ¹
Gemengd: traditioneel	2.665	2.605	2.780	2.755	2.521	2.482
Gemengd: modern	2.584	2.608	2.658	2.606	2.610	2.660
ETA	0.003	0.000	0,006	0.004	0.002	0.004
Squared						
R ²	0.000	0.435	0,000	0.379	0.003	0.326
N	156	140	164	149	179	162

1. Gecorrigeerd (middels covariaten) voor opleidingsniveau man, opleidingsniveau vrouw, etniciteit man, etniciteit vrouw, leeftijd man en leeftijd vrouw.

*: P < 0,05

6.3. *Uitkomsten leeftijd*

Als laatste de uitkomsten van het huwelijk met leeftijdsverschillen. We zullen dezelfde volgorde aanhouden als bij de eerdere paragrafen is gedaan.

Onze hypothesen voor leeftijdsverschillen in huwelijken zijn:

De partners binnen een gemengd huwelijk, met verschillende leeftijden, zijn toleranter ten opzichte van anderen dan de partners binnen een homogeen huwelijk.

De partners binnen een modern gemengd huwelijk, waarbij de vrouw een hogere leeftijd heeft dan de man, zijn toleranter dan binnen een traditioneel gemengd huwelijk, waarbij de vrouw een lagere leeftijd heeft dan de man.

Tabel 12 geeft de resultaten weer van de analyse die de eerste hypothese toetst. Geen van de gevonden uitkomsten van de toets is significant. Daarbij zijn de gemiddelden van het model voor en na correctie nagenoeg gelijk. De hypothese dat partners in een gemengd huwelijk naar leeftijd toleranter zijn dan partners in een homogeen huwelijk kan verworpen worden.

In tabel 13 staat het verschil tussen een traditioneel gemengd huwelijk en een modern gemengd huwelijk. Het verschil tussen deze twee is niet significant. Verder is er geen significant verschil gevonden tussen de opvattingen van alleen de mannen en van alleen de vrouwen.

7. Conclusie

Uit onze analyse blijkt dat partners binnen een gemengd huwelijk met verschillende leeftijden of verschillende opleidingsniveaus niet toleranter zijn dan partners in een homogeen huwelijk. De hypothesen voor leeftijd en opleidingsniveau worden dus verworpen.

Etnische verschillen hebben echter wel invloed op de tolerantie van partners binnen een gemengd huwelijk. Het blijkt na correctie voor de covariaten opleidingsniveau, leeftijd en etniciteit van de beide partners, partners binnen gemengde huwelijken toleranter zijn dan partners in homogene huwelijken. Dit betekent dat voor de correctie deze variabelen ervoor zorgden dat er nauwelijks verschil was tussen een gemengd huwelijk en een homogeen huwelijk.

Een verklaring voor het feit dat er geen verschil is te meten van tolerantie van de partners tussen homogene en gemengde huwelijken bij de variabelen leeftijd en opleidingsniveau, is dat we te maken hebben met moeilijk meetbare extremen. Een huwelijk van een 24 jarige vrouw met een 70 jarige man, zal niet geaccepteerd worden in de samenleving. We verwachten dat als we dezelfde analyse doen met een ander databestand, waarin er meerdere gemengde huwelijken zitten met extreme verschillen in leeftijd of opleidingsniveau, dat onze hypothesen alsnog opgaan. Hier kan nog verder onderzoek naar gedaan worden.

Uit ons onderzoek bleek dat er geen verschil van partners in opvattingen is tussen een traditioneel gemengd huwelijk en een modern gemengd huwelijk. Op basis van dit gegeven kunnen we onze hypothese verwerpen. Een verklaring zou kunnen zijn dat het onderscheid tussen een traditioneel gemengd huwelijk en een modern gemengd huwelijk aan

het wegvallen is, doordat er in het algemeen meer acceptatie is gekomen voor het hebben van macht van vrouwen in het huwelijk.

Ten tweede zijn de aantallen gemengde huwelijken naar traditioneel en modern in ons databestand zeer klein. Hierdoor zijn de verschillen tussen de groepen minder snel significant. Hierbij geldt dat een groter bestand uitkomst zou bieden.

Het verschil tussen mannen en vrouwen in tolerantie binnen het huwelijk is niet significant. Partners kiezen elkaar op gelijkheid en hoewel in gemengde huwelijken een van de variabelen sowieso verschilt, blijft dit feit bestaan. De overeenkomst in tolerantie van de partners binnen het huwelijk is geen verassende uitkomst.

De theorie van sociale sluiting lijkt dus alleen op te gaan bij etnische verschillen. Bij ons bestaat het idee dat er een verschil zit in de ervaring bij de mensen van groepsgrenzen tussen opleidingsniveau, leeftijd en de etniciteit. Een feit is dat mensen vaak homogeen trouwen. Ze trouwen een partner die op zo veel mogelijk sociale kenmerken gelijk is. Een belangrijk punt is dat partners elkaar niet bewust uitzoeken op gelijke sociale kenmerken. Dit gebeurt onbewust, door de sociale structuren die aanwezig zijn. Mensen hebben een grote kans om te trouwen met iemand die een gelijk opleidingsniveau heeft, een gelijke leeftijd heeft, een gelijke etniciteit heeft en dicht bij elkaar in de buurt woont, omdat zij bijna alleen mensen ontmoeten die deze kenmerken hebben.

In dit onderzoek hebben we op basis van statistische feiten categorieën gemaakt. De vraag is echter of deze door de onderzoeker gemaakte categorieën aansluiten bij de belevingswereld van de mensen zelf. Hierin kan men duidelijk het verschil zien tussen verschillen in opleiding, leeftijd en etniciteit. In de hedendaagse samenleving worden etnische verschillen uitvergroot door de media, de overheid en de burgers zelf. In

de belevingswereld van de mensen worden etnische verschillen vaak als een probleem gezien, terwijl verschillen in leeftijd en opleidingsniveau bij huwelijken bijna nooit als probleem worden gezien of helemaal niet opgemerkt worden. Hoewel de categorieën goed te onderscheiden zijn in het onderzoek zijn het geen groepen, in de zin dat de mensen zelf dit onderscheid maken.

Hondius (1999) heeft dit in het volgende citaat goed verwoord:

‘Wat wanneer en door wie als een gemengd huwelijk wordt beschouwd hangt af van de heersende normen en de aanvaarde groepsgrenzen. Veertig jaar geleden was het ‘gemengde huwelijk’ in de eerste plaats een huwelijk tussen een katholiek en een protestant... Een pasgevormd paar zal zichzelf niet snel als ‘gemengd gehuwd’ beschouwen of presenteren. Er zijn kennelijk oude en nieuwe gemengde huwelijken. Wanneer bijna niemand een bepaald type gemengd huwelijk meer als grensoverschrijding, en daarmee als ‘gemengd’ beschouwt, wordt zo’n gemengd huwelijk een ‘gewoon’ huwelijk’ (p. 5).

De theorie van sociale sluiting gaat alleen op bij verschillen in sociale kenmerken tussen mensen die saillant zijn. Verschillen die, naast in onderzoek door analyses worden gevonden, ook ervaren worden door mensen in de samenleving.

Het feit dat etnische verschillen in ons onderzoek wel uitmaken, maar opleidingsverschillen en leeftijdsverschillen niet, betekent daarmee niet dat de theorie van sociale sluiting niet opgaat.

8. Literatuurlijst

Bronnen

Ganzeboom, H.B.G. & Rijken, S. (1994). *Familie-enquete Nederlandse bevolking 1992-1993*, Netherlands Institute for Scientific Information Services: Amsterdam. Retrieved 23 november 2006, from <http://www.dans.knaw.nl>

Literatuur

Barron, M.L. (1951). Research on Intermarriage: A Survey of Accomplishments and Prospects. *American Journal of Sociology*, Vol.57, 3, 249-254.

Benschop, A. (1987). *Over klassen, standen en partijen*. Kampen: Kok Agora. Vertaling uit: Weber, M. (1922) *Wirtschaft und Gesellschaft*.

Berkel, van M.J.P. (1997). *Who Dominates When? Assymetrical Patterns of Influence Amond Dutch Husbands and Wives*. Nijmegen: Katholieke Universiteit Nijmegen.

Davis, K. (1941). Intermarriage in Caste Societies. *American Anthropologist*, Vol.43, 3, part1, 376-395.

Dronkers, J. & Ultee, W.C. (1995). *Verschuivende ongelijkheid in Nederland; Sociale gelaagdheid en mobiliteit*. Assen: Van Gorcum.

Hondius, D. (1999). *Gemengde huwelijken, gemengde gevoelens: aanvaarding en ontwijking van etnisch en religieus verschil sinds 1945*. Den Haag: Sdu Uitgevers.

Kalmijn, M. (1993). Trends in Black/White Intermarriage. *Social Forces*, Vol. 72, 1, 119-146.

Kalmijn, M. (1998). Intermarriage and Homogamy: Causes, Patterns, Trends. *Annual review of Sociology*, Vol 24, 395-421.

Kok, J. & van Leeuwen, M.H.D. (2005). *Genegenheid en gelegenheid: twee eeuwen partnerkeuze en huwelijk*. Amsterdam: Aksant.

Komter, A. (1985). *De macht van de zelfsprekendheid in relaties tussen mannen en vrouwen*. Leiden: Rijksuniversiteit Leiden.

Labov, T. & Jacobs, J.A. (1986), Intermarriage in Hawaii, 1950-1983, *Journal of Marriage and the Family*, Vol. 48, 1. 79-88.

Liang, Z. & Ito, N. (1999). Intermarriage of Asian Americans in the New York City Region: Contemporary Patterns and Future Prospects. *International Migration Review*, Vol 33, 4, 876-900.

Marcson, S. (1950). A theory of Intermarriage and Assimilation. *Social Forces*, Vol. 29, 1, 75-78.

Sixma, H. & Ultee, W.C. (1983). Trouwpatronen en de openheid van een samenleving: De samenhang tussen de opleidingsniveaus van (huwelijks) partners in Nederland tussen 1959 en 1977. *Mens en Maatschappij* 58, 109-131.

Smits, J. (1996). *Trouwpatronen en sociale openheid; opleidingshomogamie en beroepshomogamie in een zestigtal landen*. Nijmegen: Katholieke Universiteit Nijmegen.

Stevens, G. & Schoen, R. (1988). Linguistic Intermarriage in the United States. *Journal of Marriage and Family*, Vol. 50, 1, 267-279.

Stouffer, S.A. (1955). *Communism, Conformity and Civil Liberties*. New York: Doubleday.

Tzeng, M. (1992). The effects of Socio-economic Heterogamy and Changes on Marital Dissolution for First Marriages. *Journal of Marriage and the Family*. Vol. 54, 609-619.

Williams, J.A. & Nunn, C.Z. & Peter, L. (1976) Origins of Tolerance: Findings from a Replication of Stouffer's communism, conformity and civil liberties. *Social Forces*. Vol. 55, 394-403.